

УДК 332.3.334.(477.43)

ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

О. Лобанова, асистент

Подільський державний аграрно-технічний університет

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується зростанням ролі рекреації в процесі відновлення сил людини. Термін «рекреація» є сукупністю етимологічних значень: *recreatio* (лат.) – відновлення; *recreation* (франц.) – розвага, відпочинок, зміна дій, яка виключає трудову діяльність і характеризує простір, пов'язаний з цими діями. Отже, поняття «рекреація» характеризує не тільки процес і заходи щодо відновлення сил людини, а й той простір, в якому це відбувається. Це той випадок, коли сукупність етимологічних значень терміна досить повно визначає суть явища і процесу [5, с. 16]. Таким чином, рекреація – це процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, який забезпечується системою заходів і здійснюється у вільний від роботи час на спеціалізованих територіях. Таке визначення підкреслює важливість рекреації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і прикладні аспекти щодо використання та охорони природних ресурсів, зокрема рекреаційних, досліджено в наукових працях багатьох відомих учених, як-от: А. С. Даниленко, Б. М. Данилишин, І. П. Герасимов, Г. Д. Гуцуляк, М. С. Мироненко, Д. В. Николаєнко, В. С. Преображенський, В. І. Стафійчук, М. Г. Ступень, І. Т. Твердохлебов, А. Д. Юрченко та ін. Результати їхніх досліджень охоплюють широке коло зазначених проблем. Однак досі багато питань залишаються невирішеними, а інші потребують подальших поглиблених досліджень.

Постановка завдання. У даній статті необхідно проаналізувати проблеми використання та охорони рекреаційних ресурсів Хмельницької області, встановити основні напрями оптимізації рекреаційної галузі, які б задовольняли потреби населення в рекреаційних послугах, а також забезпечували комплексний розвиток цього регіону.

Виклад основного матеріалу. Рекреація – це вид діяльності, який має чітко виражену природно-ресурсну орієнтацію. Природні ресурси є провідним чинником, який визначає рекреаційне використання території. Від того, яким набором природних ресурсів володіє територія, залежить організація видів і форм рекреаційної діяльності. До рекреаційних ресурсів належать географічні об'єкти, що використовуються чи можуть бути використані для відпочинку, туризму, лікування, оздоровлення населення. Роль рекреаційного потенціалу полягає в необмежених можливостях рекреації у підтримці й розвитку генофонду нації [6, с. 52; 7, с. 278].

Землі України надзвичайно багаті на природно-лікувальні властивості, загальна площа земель, придатних для рекреаційного використання, становить 9,4 млн га (або 15,6 % території країни). Серед різноманіття культурно-

рекреаційних областей України вигідне місце займає Хмельниччина. Хмельниччина – дарований Богом земний край, який хмельничани повинні пильно оберігати для їхнього ж блага. Це надзвичайно мальовнича крайка землі України, яка славиться не лише історичними пам'ятками, а й унікальними природними комплексами [4, с. 45]. За географічною зональністю та біорізноманіттям у мініатюрі вона представляє всі зони України. Це край, який гармонійно поєднав у собі різноманітні природні ландшафти: неозорі рівнини і крутосхили, ліси і степи, водойми і болота, утворивши краєвиди незвичайної краси.

Хмельницька область розташована в західній частині правобережжя України. Займає центральну і західну частини Волино-Подільської височини, а також західний схил Українського кристалічного щита. Загальна площа області – 20,6 тис. кв. км, або 3,3 % території України. На Хмельниччині зосереджено 14,8 %, або 492 одиниці, природно-рекреаційних територій, серед яких 274 од. – пам'ятки природи, 156 од. – заказники, 35 од. – парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, 20 од. – заповідні урочища, 7 од. – дендропарки, 3 од. – дендропарки, і найбільшою гордістю вважається Національний природний парк «Подільські Товтри» та Регіональний ландшафтний парк «Мальованка» (див. рис.).

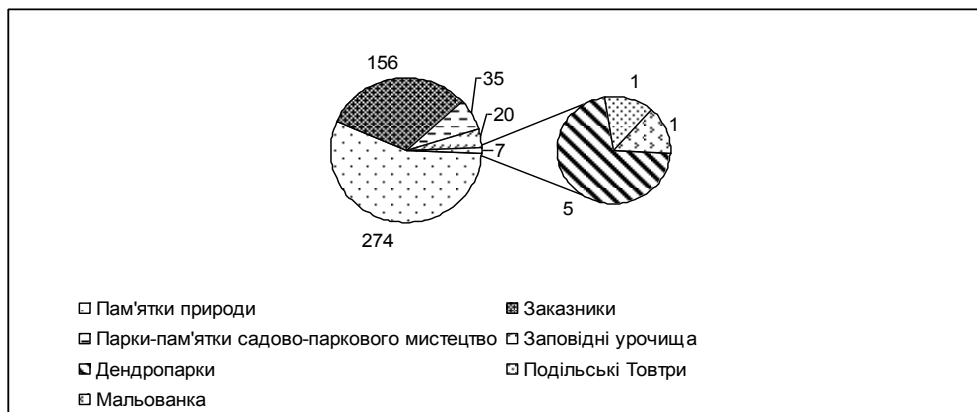

Рис. Структура природно-рекреаційних територій Хмельницької області.

З усієї кількості рекреаційних об'єктів 39 мають загальнодержавне значення на площі 257908,2 га, решта мають місцеве значення на площі 46391,3 га [1, с. 85; 2, с. 73]. Цей показник відповідає світовим вимогам щодо частки природно-заповідного фонду. Найвищий відсоток рекреації спостерігається у Кам'янець-Подільському, Ізяславському, Новоушицькому, Полонському та Шепетівському районах. У Вінковецькому, Волочиському, Славутському, Старосинявському і Теофіпольському районах відсоток заповідності менший від одиниці.

Проте, незважаючи на таке багатство природних ландшафтів, область характеризується неналежним станом утримання, догляду та використання рекреаційних територій, що не відповідає чинному природоохоронному законодавству України. Основними причинами порушень охоронного режиму є неспроможність

більшості землекористувачів утримувати рекреаційні об'єкти через відсутність відповідних коштів та прямого державного фінансування на їх утримання. Тому досі в більшості об'єктів рекреації межі в природі не винесено, матеріали їх винесення не виготовлено. У низці рекреаційних об'єктів змінено користувачів, при цьому охоронні зобов'язання не переоформлено новими користувачами, об'єкти під охорону не передано. Особливо це стосується Регіонального ландшафтного парку «Мальованка» (загальна площа 16915 га, створений у 1999 році), який розташований на території Шепетівського та Полонського районів. Під різними приводами місцеві органи виконавчої влади надають в оренду земельні ділянки в межах об'єктів рекреації приватним підприємцям для здійснення підприємницької діяльності, що в подальшому буде мати негативний вплив на рекреаційний потенціал Хмельниччини [3, с. 201].

Для виправлення такої ситуації на сесії обласної ради внесено пропозиції щодо фінансування проектів винесення меж територій та об'єктів рекреації області у природу (на місцевість) з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в сумі 850 тисяч гривень. Проте виділення коштів для цих цілей здійснюється досить повільно і немає жодної гарантії, що вони будуть виділені в повному обсязі на виконання відповідних державних програм з метою зниження витрат біорізноманіття та забезпечення сталого розвитку регіону.

Нещодавно було проведено 44 перевірки Державною екологічною інспекцією в Хмельницькій області та виявлено 18 порушень вимог Закону України «Про природно-заповідний фонд». На 17 осіб складено протоколи про адміністративні правопорушення за самовільну рубку дерев на території лісового заказника «Бубнівський ліс» (Волочиський район) і нараховані збитки в сумі 117984 гривні, матеріали передано до Хмельницької обласної прокуратури. Також виявлено самовільні зайняття земельних ділянок і пред'явлено три претензії. У тому числі на території парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Самчиківський парк» нараховані збитки в сумі 2484 гривні, матеріали скеровано до Старокостянтинівської районної прокуратури.

До складу земель, що вимагають створення особливого режиму охорони та забезпечення відповідного функціонального використання на території області, можна віднести:

- курортні лікувально-оздоровчі землі (джерела лікувальних мінеральних вод, родовища лікувальних грязей, земельні ділянки санаторіїв і санаторіїв-профілакторіїв);

- рекреаційні землі (земельні ділянки закладів організованого відпочинку та туризму, території масового короткочасного відпочинку населення у приміських зелених зонах, земельні ділянки дачних поселень та садівничих товариств);

- землі природоохоронного фонду, який використовується для екологічного туризму та рекреації (території національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, заказників, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва тощо);

- землі об'єктів історико-культурної спадщини (пам'яток історії, археології, архітектури, етнографії та ін.).

Висновки. Рекреаційні ресурси виступають стабілізаторами екологічної рівноваги, місцями відпочинку й оздоровлення людей, ареалами збереження ландшафтного і біотичного різноманіт'я. Збалансованість таких природних територій забезпечує виконання ними життєво важливих функцій: природоохоронних, середовищестабілізуючих, рекреаційних, естетичних, а також науково-пізнавальних. Тому охорона рекреаційного потенціалу країни повинна стояти на першому місці у людства.

Основним напрямом рекреаційної галузі на Хмельниччині має бути формування регіонального рекреаційного комплексу, здатного задовольняти потреби населення регіону в санаторно-курортному лікуванні, відпочинку та туризмі, формування ринку конкурентоспроможних на міжнародному рівні рекреаційних послуг на основі ефективного використання наявних природних та культурно-історичних ресурсів регіону спільно із збереженням екологічної чистоти середовища та забезпечення комплексного розвитку території. Тому, виходячи з цього, основними завданнями рекреаційного комплексу Хмельниччини на сьогодні повинні бути:

- проведення організаційних заходів щодо рекреаційної діяльності в Національному природному парку «Подільські Товтри», заповіднику «Медобори» та в інших об'єктах природно-заповідного фонду регіону, а також їх матеріально-технічного забезпечення;

- створення туристичного центру міжнародного значення на базі Кам'янець-Подільського історико-архітектурного заповідника та Національного природного парку «Подільські Товтри»;

- реставрація, ремонт та відновлення численних культурно-історичних пам'яток, а також народних ремесел і традицій;

- підвищення рівня охорони існуючих територій та розширення їх площі.

Бібліографічний список

1. Андрієнко Т. Л. Заповідні перлини Хмельниччини / Т. Л. Андрієнко. – Хмельницький : ПАВФ „Інтрада”, 2006. – 220 с.
2. Денисига Г. І. Заповідне Поділля: краєзнавчі нариси / Г. І. Денисига, В. Є. Любченко. – Вінниця : Тезис, 2000. – 104 с.
3. Літопис природи НПП «Подільські Товтри». Т. 11. – Кам'янець-Подільський, 2008. – 300 с.
4. Мироненко Н. С. Рекреационная география / Н. С. Мироненко, И. Т. Твердохлебов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 208 с.
5. Стафійчук В. І. Рекреалогія : посібник / В. І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2006. – 264 с.
6. Теоретические основы рекреационной географии / под ред. И. П. Герасимова, В. С. Преображенского и др. – М. : Наука, 1975. – 219 с.
7. Ступень М. Г. Використання земель населених пунктів : монографія / М. Г. Ступень. – Львів : Львів. держ. агроуніверситет, 2000. – 359 с.

Лобанова О. Використання та охорона земель рекреаційного призначення на Хмельниччині

Проаналізовано сучасний стан використання та охорони земель рекреаційного призначення у Хмельницькій області. Виявлено, що область

характеризується багатством природних ландшафтів, проте стан утримання, догляду та використання рекреаційних територій не відповідає чинному природоохоронному законодавству України.

Ключові слова: рекреаційні ресурси, природно-заповідний фонд, порушення природоохоронного законодавства, режим охорони земель.

Lobanova O. The land use and protection of recreational use in Khmelnytskyi region

The current condition of land use and recreational use in the Khmelnytskyi region was observed. It is revealed that the region is characterized by a wealth of natural landscapes, but the maintenance condition, care and recreational areas usage do not comply with current environmental legislation of Ukraine.

Key words: recreation resources, natural-reserve areas, violations of environmental laws, land protection mode.

Лобанова О. Использование и охрана земель рекреационного назначения в Хмельницкой области

Проанализировано современное состояние использования и охраны земель рекреационного назначения в Хмельницкой области. Обнаружено, что область характеризуется богатством природных ландшафтов, однако состояние содержания, ухода и использования рекреационных территорий не соответствует действующему природоохранному законодательству Украины.

Ключевые слова: рекреационные ресурсы, природно-заповедный фонд, нарушение природоохранного законодательства, режим охраны земель.